

„Militær-Gewalt“ i Kerteminde 1721.

Af V. Woll.

Gennem Størstedelen af det 18. Aarhundrede var Kerteminde Garnisonsby, snart for Fodfolk, snart for Rytteri, og Tilstedeværelsen af Datidens Militær, der jo for en stor Del bestod af hvervet Mandskab, har næppe altid været en Behagelighed for Byens civile Befolkning. — En ejendommelig Tildragelse fra 1721, da der laa et Kompagni Infanteri indkvarteret (vistnok af „Fynske nationale Infanteri-Regiment“), omtales af Provst Bøgh i hans omkring Aar 1770 forfattede Haandskrift om Kerteminde, der findes i Landsarkivet for Fyn. — Han nævner som Kompagnichefer ved Aarhundredets Begyndelse først Kaptajn Schmidt, dernæst Major Scharffenberg og endelig fra Fredsslutningen 1719 Kaptajn Stack, „som siden blev Oberst og Kommandant paa Flekkerø i Norge“ (en lille, tidligere befæstet Ø ved Indløbet til Christianssand). — Derefter fortsætter Bøgh (Haandskriftets pag. 158):

„I hans Tid, nu ungefær 50 Aar siden, tildrog sig en mærkelig Passage, som vore Efterkommere sildig vil glemme at fortælle. Her skete et Bryllup i Sognepræsten Sebastian Friis's Hus; Brudgommen var Rasmus Møller, forhen Collega¹⁾ her i Staden, da Degn til Dalum og Sanderum Menigheder, Bruden Anna Kirstine Richardt, en Søsterdatter af bemeldte Sognepræst Friis, og Bryllupsdagen d. 3. Juli Aar 1721. Lystigheden gik vel først temmelig vidt, men en uformodentlig opkommende Uenighed gik siden langt videre, thi paa den ene Side lod man Trommen røre for at samle Soldatesqven, men paa den anden Side ringede man med Stormklokken for at samle Byens Indvaanere, da det saa ud til en hel Bataille, hvorved Overmagten skulde enten tilkendes Byen eller Garnisonen. Det var altsaa paa det nærmeste kommet til et offentligt Oprør, hvilket blev dog ved de Fornuftigeres Raad og Opførsel betimelig stillet og alting saa ganske dæmpet, at der til alles Forundring blev hverken Sag eller Klage. Historien var ikke værd at nævne, naar den var ikke altfor meget bekendt. Jeg tier og med Flid alle Particularia,²⁾ endskøndt der tildrog sig mange usædvanlige og hel sælsomme Ting.“

¹⁾ „Hører“, Lærer ved Latinskolen.

²⁾ Enkeltheder.

Enkelthederne ved Optrinnet, som Bøgh, endnu 50 Aar senere, har fundet det rettest at dække over, tør man vel nok nu, da et Par Aarhundreder er forløbne, fremdrage fra Glemselen; de giver os et fyldigt Billede af Holbergtidens stortalende Soldat, der — i alt Fald naar Drikken gik ind og Forstanden ud — ansaa Børgereskabet for „Canailles“ og „Hundsfoter“, mod hvem alt var tilladt, og vi ser ovennævnte Kaptajn Stack som den uheldige Hovedperson i Begivenheden, hvad Bøgh ogsaa er hensynsfuld nok til at fortie. Den skal i det følgende berettes paa Grundlag af Aktstykkerne i Landsarkivet („Odense Amts Arkiv“ Pk. 269) og Kerteminde Retsbog.

Den velærværdige Hr. Sebastian Friis, hos hvem Bryllupsfesten stod hin 3. Juli 1721, boede i den store Gaard Nord for Kirken (nu Nr. 6—8 paa Langegade), hvis endnu delvis bevarede knægthbyggede Bindingsværk-Façade er en af Byens Seværdigheder, bygget i 1630 af Raadmand Karsten Iversen. — Da Bryllupsmiddagen var indtaget Kl. ca. 6 Eftermiddag, kom Kaptajnen, „som blandt andre honette Folk var inviteret“, i Haandgemæng med Rektor Poul Landts gamle Fader, Sogndegn Jørgen Poulsen i Vissenbjerg, der ligesom Sønnen var blandt Gæsterne. Aarsagen dertil oplyses ikke, men Kaptajnen kom ud fra Præstens Storstue med den gamle Mand i Haaret og slæbte ham ud i Forstuen. Rektor Landt, der naturligvis vilde forsvare sin Fader, blev slaaet, saa Blodet randt ned paa hans Klæder, og hans Penge raslede fra hans Lommer ud paa Gulvet. Han lod derfor den 28. Juli og den 11. August føre Vidner ved Bytinget til Oplysning om Optrinnet, der i Retsbogen med Datidens ejendommelige Prokuratorsprog betegnes som „ubillig og utilbørlig Medfart og Handling mod Poul Landts gamle Fader, Kaptajnens og hans indfaldne Soldaters haarde og uforsvarlige Anfald og Omgang mod Poul Landt til Saar paa Legemet, Tab i Lommen og Skade paa Klæderne i Hr. Sebastians Hus“.

Desværre har ikke mindre end seks af Vidnerne — og maaske endda de interessanteste, saasom Sognepræsten selv, Raadmand Schøthz Hustru og (Klokke?) Jakob Baltzersen — ikke afgivet Forklaring i Retten, men benyttet den i Danske Lovs 1—13—4 hjemlede Ret for „fornemme Folk, som ikke pleje at søge Ting“, til at sende skriftlig Forklaring, som næppe findes mere. — Man maa altsaa nøjes med de mindre fine Folks Vidnesbyrd, som er ind-

ført i Retsbogen, men blandt disse Vidner er dog selve Brudgommen og Byens Prokurator, Monsieur Jens Brun, med flere. Et Par af Vidnerne havde seet, at Kaptajnen rakte Armen ud ad Vinduet og raabte paa sine Soldater, som stod paa Vagt udenfor, at de skulde komme med deres Geværer med paasatte Bajonetter; en Soldat sprang ind gennem Vinduet og aabnede Gadedøren for nogle af sine Kammerater, medens andre Soldater stod paa Hr. Sebastians Trappe og stak med Bajonetterne ind ad Vinduerne i Storstuen, kort sagt, en Scene, hvor det gik adskillig mere drabeligt til end ved Jakob v. Thybos Storm paa Leonoras Hus. — Man tør jo nok formode, at Kaptajnen er gaaet af med Sejren, men Krigslykken er antagelig gaaet ham til Hovedet, thi allerede ved Syv-Tiden fik Byens Borgmester, Johan Adam Merchel, der boede lige over for Præsten, ganske uventet en Forskrækkelse ved Kaptajnens Besøg. Hvad han vilde, hos Borgmesteren, faar man ikke at vide; maaske vidste Kaptajnen det ikke selv. Borgmesteren kan i alt Fald ikke have fornærmet den vældige Krigskarl ved Bryllupet, da han havde været lidt upasselig og derfor var bleven hjemme. Han sad nu fredelig i sin Stue ved en Kop The sammen med begge Raadmændene, Andreas Høyér og Peder Chr. Schøthz, samt Høyérs Hustru, og vi kan jo nok tænke os, at Stormen paa Præsteboligen har været Genstand for deres Samtale. Men pludselig traadte Kaptajnen ind, ledsaget af hele Vagtmandskabet og alle sine Underofficerer. Beruset var han, og Begivenhederne udviklede sig hurtig. Borgmesteren blev slaet til Jorden og traadt under Fødder, slæbt om paa Gulvet og Stolene kastede paa ham. Borgmesterfruen, der kom til med Husets Piger og vilde redde Manden, blev slaet ned og dreven tilbage af det væbnede Mandskab. Raadmand Høyér gik det ikke bedre end Borgmesteren, og hans Hustru blev af Kaptajnen greben i Haaret og slaet til Jorden, „ikke en, men nogle Gange, saa hun ikke i lang Tid skal forvinde det“. — Under Slaget blev Thebordet slaet midt over, og Servicet knust, og da Angriberne endelig fjernede sig, medførte de som Krigsbytte Borgmesterens Nathue og Høyérs Paryk, Guldring, Penge m. m. — Efter denne anden Sejrvinding maatte der aabenbart slaas et endnu større Slag. Kaptajnen lod Trommerne røre, saa at hele Kompagniet traadte an, lod udlevere Krudt og Kugler, befalede, at Bøsserne skulde lades med skarpt og Bajonetterne paasættes, hvorpaa Kaptajnen trak op ad Lange-

gade med hele Styrken. Selv gik han i Spidsen med dragen Kaarde, bart Hoved og — „udi en hvid Nattrøje“.

Borgerskabet har næppe turdet nyde dette komiske Syn efter Fortjeneste; man var vist fortrolig med, at saadanne Optog let kunde blive til ramme Alvor. Borgmesteren lod i alt Fald klemte med Kirkeklokken, og Borgerne samlede sig med ladte Geværer — det tegnede til at udvikle sig til et formeligt Feltslag. Da, til al Lykke, kom Kompagniets Premierløjtnant spadserende ude fra Skoven og saa naturligtvis hurtig, hvorledes Stillingen var. Han gik lige imod sin sanseløse Overordnede og fik Styr paa ham.

Borgmesteren og de to Raadmænd indsendte straks udførlig Klage til Stiftamtmand Chr. v. Lente; den begrundes bl. a. med, at „ikke alleneste vi (Klagerne), men endogsaa den ganske By ved slig Revolte har været udi Frygt og Fare“. — Stiftamtmanden sendte sin Fuldmægtig til Kerteminde, og Kaptajn Stack, der nu næppe var helt stolt ved Stillingen, indgik paa at gøre Klagerne Afbigt³⁾, bøde 16 Rigsdaler⁴⁾ til Byens Fattige og erstatte det ødelagte Thebord m. m. — Parykken og Nathuen var dog allerede Morgenen efter Slaget blevet bragt Ejermændene af Kaptajns Tjener. — Rektor Landt har derimod gjort Skridt til Sagsanlæg mod Kaptajnen; der findes nemlig i Stiftamtmand Lentes Kopi-bog over Breve til Købstæderne (Odense Amts Arkiv Nr. 54) en Skrivelse af 19. Oktober 1721, hvori Stiftamtmanden raader Kaptajnen til at søge Forlig i Sagen med Rektor Landt, da han ellers maa frygte, at de andre Sager, som er forligte, „blive igen oprippede, hvilket ej skulde være tjenligt for ham (Kaptajnen), thi derved kunde den ganske Passage komme Hs. kgl. Majestæt for Øren, der ikke vilde udfalde til Kaptajns Avantage“ (Fordel). Da man ikke hører mere om Sagen, har Kaptajnen antagelig ført sig Stiftamtmandens gode Raad til Indtægt.

³⁾ Heri udtaler han bl. a. „ikke engang at vide, hvad af ham samme Tid passeret er, men alt at være skeet i overstadigt Drukkenskabs Vildelse og Sindets Overilelse, hvilket han og hjertelig haver fortrudt“.

⁴⁾ Beløbet svarer i Nutidspenge til ca. halvandet Hundrede Kr., idet Fyns Kapitelstakst paa Byg i 1721 var 1 Rdl. pr. Td.